

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Doorzoeking en inbeslagneming bij verschoningsgerechtigden

Es, P.C. van

Citation

Es, P. C. van. (2007). Doorzoeking en inbeslagneming bij verschoningsgerechtigden. *Jbn: Juridische Berichten Voor Het Notariaat*, 2007(12 / 64), 7-10. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3193461>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3193461>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Doorzoeking en inbeslagneming bij verschoningsgerechtigden

Publicatie: Juridische Berichten voor het Notariaat
Aflevering: 2007/12
Vindplaats: 2007/64
Publicatiedatum: 01 december 2007
Auteurs: P.C. van Es

Samenvatting

Met enige regelmaat wordt de Hoge Raad geroepen te oordelen over vragen met betrekking tot doorzoeking (voor 1 februari 2000 'huiszoeking' geheten) en inbeslagneming bij verschoningsgerechtigden. Recentelijk gebeurde dit in het arrest van 15 mei 2007, NJ 2007, 300. Hoewel dit arrest weinig nieuws brengt, is het nuttig om naar aanleiding ervan enige punten op een rijtje te zetten.

Tekst

1. De hoofdregel van art. 98 Sv

Het doorzoeken van een woning of kantoor van een verschoningsgerechtigde kan plaatsvinden in het kader van een opsporingsonderzoek (art. 97 Sv), een gerechtelijk vooronderzoek (art. 110 Sv) of een strafrechtelijk financieel onderzoek (art. 126c Sv). In alle drie de gevallen is art. 98 Sv van toepassing (zie art. 110 lid 3 Sv en art. 126d Sv). Dit artikel luidt als volgt:

- Bij personen met bevoegdheid tot verschooning, als bedoeld bij artikel 218, worden, tenzij met hunne toestemming, niet in beslag genomen brieven of andere geschriften, tot welke hun plicht tot geheimhouding zich uitstrekt.
- Een doorzoeking vindt bij zodanige personen, tenzij met hun toestemming, alleen plaats voor zover het zonder schending van het stands-, beroeps- of ambtsgeheim kan geschieden, en strekt zich niet uit tot andere brieven of geschriften dan die welke het voorwerp van het strafbare feit uitmaken of tot het begaan daarvan gediend hebben.'

Het eerste lid beperkt de bevoegdheid tot *inbeslagneming* bij verschoningsgerechtigden als bedoeld in artikel 218 Sv (waaronder in ieder geval gerekend moeten worden: arts, geestelijke, advocaat en notaris). Tenzij met toestemming mogen bij deze personen geen brieven of andere geschriften in beslag genomen worden 'tot welke hun plicht tot geheimhouding zich uitstrekt'. Het tweede lid ziet op de *doorzoeking* bij verschoningsgerechtigden. Deze mag zich (wederom tenzij met toestemming) niet uitstrekken tot 'andere brieven of geschriften dan die welke het voorwerp van het strafbare feit uitmaken of tot het begaan daarvan gediend hebben'. Terzijde moet worden opgemerkt dat uit de formulering van art. 98 Sv kan worden afgeleid dat deze bepaling geen betrekking heeft op andere voorwerpen dan brieven of geschriften, zodat het zoeken naar en de inbeslagneming van deze voorwerpen niet aan beperkingen is gebonden (zie bijvoorbeeld G.J.M. Corstens, Het Nederlands strafprocesrecht, Deventer 2005, blz. 468 en Cleiren & Nijboer, (T&C Sv), art. 98 Sv, aant. 7). Het begrip 'geschrift' moet hier overigens ruim worden uitgelegd zodat ook een drager van digitale data eronder valt (zie Cleiren & Nijboer, (T&C Sv), art. 98 Sv, aant. 4).

Met betrekking tot de verhouding tussen lid 1 en lid 2 van art. 98 Sv geldt dat de in lid 2 bedoelde brieven en geschriften geen object zijn van geheimhouding als bedoeld in lid 1 en dat de bedoelde brieven en geschriften - na doorzoeking - dus altijd in beslag genomen mogen worden (zie bijvoorbeeld HR 22 november 1991, NJ 1992, 315 en vgl. Cleiren & Nijboer, (T&C Sv), art. 98 Sv, aant. 5 sub b). Bij de in lid 2 van art. 98 Sv bedoelde stukken moet men niet alleen denken aan geantedateerde of anderszins vervalste akten, maar - meer in het algemeen - aan alle brieven en geschriften die in direct verband staan met het strafbare feit (vergelijk A-G Knigge in zijn conclusie voor HR 15 mei

2007, NJ 2007, 300). Het is van belang om vast te stellen dat de verschoningsgerechtigde, naast de hierboven bedoelde brieven en geschriften, ook nog andere schriftelijke stukken onder zich kan hebben waarnaar gezocht mag worden. Het gaat dan om stukken die niet aan de verschoningsgerechtigde *als zodanig* zijn toevertrouwd en die derhalve niet onder het verschoningsrecht van art. 218 Sv vallen. Het is discutabel hoe groot de reikwijdte van deze laatste categorie is. Vranken verdedigt in zijn preadvies voor de Nederlandse JuristenVereniging uit 1986 dat het verschoningsrecht zich - wat betreft schriftelijke stukken - in beginsel alleen uitstrekt tot die stukken die zijn opgemaakt *nadat* de relatie van de cliënt en de beroepsbeoefenaar tot stand is gekomen (blz. 117). Men kan tegen dit uitgangspunt inbrengen dat het wel degelijk mogelijk is dat oudere stukken aan de verschoningsgerechtigde worden toevertrouwd in het kader van een vertrouwelijke adviesrelatie en dat deze stukken daarom wel degelijk onder het verschoningsrecht kunnen vallen.

Anderzijds spreekt voor de visie van Vranken dat het onbevredigend is wanneer bepaalde stukken bij de cliënt wel in beslag genomen zouden kunnen worden, maar bij de verschoningsgerechtigde niet. Een situatie waarin in ieder geval geen sprake is van het toevertrouwen van stukken aan een verschoningsgerechtigde (in diens hoedanigheid), doet zich voor wanneer bij een verschoningsgerechtigde een gesloten enveloppe met inhoud in bewaring wordt gegeven (zie Melis/Waaijer, De Notariswet, Deventer 2003, blz. 242 en vgl. HR 22 november 1991, NJ 1992, 315).

2. De uitzondering op de regel in 'zeer uitzonderlijke omstandigheden'

Zoals hierboven is gebleken, is op grond van art. 98 Sv doorzoeking en inbeslagneming van brieven of andere geschriften bij een verschoningsgerechtigde alleen mogelijk (i) wanneer deze geschiedt met toestemming van de verschoningsgerechtigde, of (ii) wanneer de brieven of geschriften voorwerp van het strafbare feit uitmaken of tot het begaan daarvan gediend hebben, dan wel (iii) wanneer de stukken (om andere redenen) buiten het bereik van het verschoningsrecht vallen. Op deze regel is in de jurisprudentie een uitzondering geformuleerd (zie bijvoorbeeld HR 14 oktober 1986, NJ 1987, 490) die ook in het hierboven in de inleiding vermelde arrest uit 2007 aan de orde is. In r.o. 5.3 van het laatstbedoelde arrest leest men:

'Het verschoningsrecht van de notaris, dat onder meer in de art. 98 en 125l Sv tot uitdrukking is gekomen, is in zoverre niet absoluut dat zich zeer uitzonderlijke omstandigheden laten denken waarin het belang dat de waarheid aan het licht komt - ook ten aanzien van datgene waarvan de wetenschap de notaris als zodanig is toevertrouwd - moet prevaleren boven het verschoningsrecht. Dit brengt mee dat, waar doorzoeking ter inbeslagneming bij een notaris zonder diens toestemming reeds kan plaatsvinden als het gaat om brieven en geschriften die voorwerp van het strafbare feit uitmaken of tot het begaan daarvan hebben gediend, die toestemming in geval van zeer uitzonderlijke omstandigheden evenmin nodig is als de doorzoeking ter inbeslagneming een verdere strekking heeft en is gericht op brieven en geschriften die kunnen dienen om de waarheid aan het licht te brengen. De beantwoording van de vraag welke omstandigheden als zeer uitzonderlijk moeten worden aangemerkt, laat zich niet in een algemene regel samenvatten. Voor het oordeel dat van zodanige omstandigheden - en derhalve van een uitzondering op de hoofdregel met betrekking tot het verschoningsrecht - sprake is, gelden zware motiveringseisen.'

In 'zeer uitzonderlijke omstandigheden' dient het met het verschoningsrecht gemoeide belang te wijken voor het belang van de waarheidsvinding. In zo'n geval mag de doorzoeking ter inbeslagneming - in afwijking van de beperkingen van art. 98 Sv - gericht zijn op brieven en geschriften die kunnen dienen om de waarheid aan het licht te brengen. Een voorbeeld van een geval waarin sprake is van zeer uitzonderlijke omstandigheden komt hieronder in paragraaf 4 aan de orde, waar het gaat om de notaris als verdachte. Eerst wordt echter in de volgende paragraaf aandacht besteed aan de vraag welke waarborgen zijn verbonden aan een op grond van art. 98 Sv of een op grond van de bovenstaande jurisprudentie toegestane doorzoeking en inbeslagneming bij een verschoningsgerechtigde.

3. Waarborgen bij doorzoeking en inbeslagneming bij een verschoningsgerechtigde

In het tweede lid van art. 98 Sv is een voorwaarde voor de toelaatbaarheid van een doorzoeking bij een verschoningsgerechtigde opgenomen waaraan tot nu toe geen aandacht is besteed. Deze voorwaarde is dat de doorzoeking 'zonder schending van het stands-, beroeps- of ambtsgeheim kan geschieden'. De achtergrond van deze bepaling is dat het geheim van geschriften waarnaar niet gezocht wordt, dient te worden geëerbiedigd (zie P.J.M. van Domburg, Over de grenzen van het verschoningsrecht, 's-Gravenhage 1994, blz. 56). De Hoge Raad geeft een nadere

concretisering van de bepaling in zijn arrest van 20 juni 1988 (NJ 1989, 213) met betrekking tot een doorzoeking bij een advocaat:

‘3.1. Voorop staat dat, ingevolge art. 98 lid 2 Sv, huiszoeking ter inbeslagneming ten kantore van een advocaat zonder diens toestemming alleen geoorloofd is voor zover het zoeken zonder schending van diens beroepsgeheim kan geschieden.

Anders dan klager als meest vergaande stelling kennelijk aanvoert volgt hieruit nog niet dat huiszoeking bij een advocaat nimmer is toegestaan.

3.2. Evenmin kan klager worden gevolgd in zijn stelling dat de betrokken opsporingsambtenaren nimmer mogen zoeken in een advocatenarchief, bestaande uit als zodanig herkenbare cliëntendossiers.

Wel zullen in een dergelijk geval sterke aanwijzingen of vermoedens moeten bestaan dat zich daarin stukken bevinden die voorwerp zijn van het strafbare feit waarop het onderzoek betrekking heeft of die tot het begaan van dat feit hebben gediend, dan wel stukken die de advocaat anders dan als raadsman onder zich heeft en die daarom niet onder zijn geheimhoudingsplicht als bedoeld in art. 218 Sv vallen.

3.3. Daarbij dient bovendien de eis te worden gesteld dat dit zoeken gericht gebeurt, dat wil zeggen met mededeling vooraf van een duidelijke en concrete omschrijving van de aard van de gezochte bescheiden, alsmede de eis dat zulk een zoekactie op de minst bezwarende wijze plaatsvindt, waarbij met name valt te denken aan de aanwezigheid van de deken van de orde van advocaten tijdens de volle duur van de huiszoeking.’

Om te voorkomen dat de geheimhoudingsplicht in het gedrang komt, mag er dus alleen gericht gezocht worden op plaatsen waarvoor geldt dat er ‘sterke aanwijzingen of vermoedens bestaan’ dat zich daar stukken bevinden die voor inbeslagneming in aanmerking komen. De deken van de orde van advocaten (waarvoor in het geval van een doorzoeking bij de notaris volgens de ‘Handleiding voor de doorzoeking van een notariskantoor’ van april 2006 - te vinden op KNB Intranet / NotarisNet - de ringvoorzitter mag worden gelezen) dient bij de doorzoeking in beginsel aanwezig te zijn. Ook voor het geval waarin op grond van ‘zeer uitzonderlijke omstandigheden’ gezocht mag worden naar stukken die buiten het bereik van art. 98 Sv vallen (zie paragraaf 2 hierboven), voorziet de Hoge Raad in een waarborg voor de cliënten die de doorzoeking niet aangaat. In r.o. 5.3. van het in de inleiding vermelde arrest uit 2007 overweegt hij:

‘In een dergelijk geval dienen het verschoningsrecht en de daarmee samenhangende beperkingen van de uitoefening van de beslag- en doorzoekingsbevoegdheden te wijken voor het belang van de strafvordering, zij het dat ook dan de inbreuk op het verschoningsrecht niet verder mag gaan dan strikt nodig is voor het aan het licht brengen van de waarheid van het desbetreffende feit, waarbij zorg moet worden betracht om te voorkomen dat de belangen van andere cliënten (...), onevenredig worden getroffen (vgl. HR 14 juni 2005, NJ 2005, 353).’

De schending van de vertrouwelijkheid van brieven of geschriften dreigt niet alleen doordat een opsporingsambtenaar of een rechter-commissaris bij een doorzoeking bij toeval kan stuiten op vertrouwelijk informatie, maar ook doordat men om te kunnen beoordelen of bepaalde brieven of geschriften onder de geheimhoudingsplicht vallen, kennis moet nemen van de inhoud daarvan. Wanneer deze beoordeling aan de opsporingsambtenaar of de rechter-commissaris zou worden overgelaten, dan zou dit een ernstige aantasting van het verschoningsrecht betekenen. Vandaar dat de Hoge Raad in zijn arrest van 22 november 1991 (NJ 1992, 315) heeft bepaald dat ‘het oordeel omtrent de vraag of brieven of geschriften object van de bevoegdheid tot verschoning uitmaken, in beginsel toekomt aan de tot verschoning bevoegde persoon’. Diens standpunt dient door de organen van politie en justitie te worden geëerbiedigd ‘tenzij redelijkerwijze geen twijfel er over kan bestaan dat dit standpunt onjuist is’. Het bovenstaande geldt echter niet wanneer in zeer uitzonderlijke omstandigheden het belang dat de waarheid aan het licht komt moet prevaleren boven het verschoningsrecht (zie paragraaf 2 hierboven). In een zodanig geval komt het oordeel of ‘bepaalde brieven of geschriften redelijkerwijs in een zodanig direct verband staan met de desbetreffende feiten dat zij kunnen dienen om de waarheid daaromtrent aan het licht te brengen, (...) in eerste instantie toe aan de rechter-commissaris, bij voorkeur

in gezamenlijk overleg met de deken van de Orde van Advocaten in het desbetreffende arrondissement of diens vervanger' (zie HR 30 november 1999, NJ 2002, 438, r.o. 5.2.2).

Het sluitstuk van de waarborging van de belangen die gemoeid zijn met de doorzoeking en inbeslagneming bij een verschoningsgerechtigde, vormt de mogelijkheid om op grond van art. 552a Sv een klaagschrift in te dienen.

4. De verschoningsgerechtigde als verdachte

Wanneer de verschoningsgerechtigde zelf verdacht wordt van een strafbaar feit, staat dit op zichzelf niet in de weg aan het van toepassing zijn van art. 98 Sv. De uit dit artikel voortvloeiende beperkingen vinden hun grond immers niet in het belang van de verschoningsgerechtigde, maar in de bescherming van de cliënt die zijn aangelegenheid aan de verschoningsgerechtigde heeft toevertrouwd (zie HR 10 oktober 1950, NJ 1951, 356). Voor zover de kans bestaat dat door doorzoeking of inbeslagneming vertrouwelijke informatie met betrekking tot een niet-verdachte cliënt aan het licht komt, is het van toepassing zijn van art. 98 Sv gerechtvaardigd.

De verdachte verschoningsgerechtigde profiteert in dit soort gevallen van een bescherming (dat wil zeggen een beperking van de mogelijkheid tot doorzoeking en inbeslagneming) die niet ten behoeve van hem, maar ten behoeve van zijn cliënten in het leven is geroepen. Dit is in bepaalde gevallen onaanvaardbaar en juist in deze gevallen kan er sprake zijn van 'zeer uitzonderlijke omstandigheden' die tot gevolg hebben dat het met het verschoningsrecht gemoeide belang dient te wijken voor het belang van de waarheidsvinding. De Hoge Raad overweegt in dit verband in r.o. 5.3 van het in de inleiding vermelde arrest uit 2007:

'De enkele omstandigheid dat een notaris als verdachte wordt aangemerkt is in ieder geval niet toereikend maar wel de verdenking van een ernstig strafbaar feit, zoals het vormen van een crimineel samenwerkingsverband van een notaris met bepaalde cliënten. Dan zal het belang van die cliënten dat zij ervan moeten kunnen uitgaan dat de notaris geheim houdt hetgeen zij hem in die criminele aangelegenheid hebben toevertrouwd moeten wijken voor het belang dat de waarheid aan het licht komt.'

De Hoge Raad lijkt er in deze overweging van uit te gaan dat in de verhouding tussen de verdachte verschoningsgerechtigde en de verdachte cliënt in beginsel een verschoningsrecht bestaat, dat echter moet wijken voor het belang van de waarheidsvinding. Dit is in zoverre opvallend dat in de literatuur algemeen wordt aangenomen dat een verschoningsgerechtigde die in een deelnemer-daderverhouding staat tot een cliënt, niet in zijn *hoedanigheid* van verschoningsgerechtigde handelt, zodat hem in die aangelegenheid überhaupt geen verschoningsrecht toekomt (zie bijvoorbeeld A-G Langemeijer in zijn conclusie voor HR 10 oktober 1950, NJ 1951, 356, Melis/Waaijer, De Notariswet, Deventer 2003, blz. 232 en P.J.M. van Domburg, Over de grenzen van het verschoningsrecht, 's-Gravenhage 1994, blz. 42 en 65-66). Wat hiervan ook zij, het zich voordoen van 'zeer uitzonderlijke omstandigheden' op grond waarvan doorzoeking en inbeslagneming mag plaatsvinden buiten de beperkingen van art. 98 Sv, heeft in ieder geval de volgende twee belangrijke gevolgen.

Ten eerste ontstaat er meer ruimte om ook in de vertrouwelijke relatie tussen de verdachte notaris en de *niet*-verdachte cliënt te treden. Blijkens de hierboven in paragraaf 3 geciteerde overweging uit het arrest uit 2007 geldt in een dergelijke situatie slechts de beperking dat de belangen van andere cliënten van de notaris (dan de cliënten die betrokken zijn bij de strafbare feiten waarvan de notaris wordt verdacht) niet *onevenredig* mogen worden getroffen. In de casus die leidde tot het bedoelde arrest ging het bijvoorbeeld om de inbeslagneming van onder meer een agenda van de notaris. Het is duidelijk dat ook de vertrouwensrelatie tussen de notaris en zijn nietverdachte cliënten hiermee gemoeid kan zijn.

In de tweede plaats heeft het zich voordoen van de situatie waarin het belang van waarheidsvinding prevaleert, tot gevolg dat (zoals uiteengezet in paragraaf 3 hierboven) het niet de verschoningsgerechtigde zelf is die oordeelt over de vraag of een bepaald document onder zijn verschoningsrecht valt, maar de rechter-commissaris, bij voorkeur in overleg met de deken of de ringvoorzitter.

HR 15 mei 2007, NJ 2007, 300

*P.C. van Es***Naschrift van de auteur**

Na het moment van afronding van deze bijdrage, wees de Hoge Raad op 30 oktober 2007 een viertal arresten inzake de doorzoeking en inbeslagneming bij een aantal van strafbare feiten verdachte Rotterdamse notarissen (LJN: BA5611, BA5612, BA 5614 en BA 5615). In deze arresten herhaalt de Hoge Raad de centrale overwegingen uit het hier besproken arrest van 15 mei 2007, zoals (in gedeelten) geciteerd in paragraaf 2, 3 en 4 van dit artikel. Anders dan in de onderhavige zaak achtte de Hoge Raad in de bovenvermelde zaken van de Rotterdamse notarissen het oordeel van de rechtbank dat sprake is van ‘zeer uitzonderlijke omstandigheden’ wel voldoende gemotiveerd.
